

Protiklady ve vývoji lidstva

Třetí přednáška

Stuttgart. 9. března 1920

GA 197

Proměna vědomí v sociálním životě během dob.

Vývoj pozemských impérií ve třech fázích.

Rudolf Steiner

Chtěl bych dnes ještě doplnit pozorování, která jsme zde v těchto dnech konali, ještě o některé věci, které mohou být způsobilé k tomu, abychom naplnili skutečností četné pojmy, na jejichž základě se v současnosti má jednat, což, řekl bych, může být vhodné k tomu, abychom našli pojmy, které jsou méně abstraktní než téměř všechny pojmy, kterými se dnes lidstvo nechává ovládat. Takové pojmy jsou převelice nutné, neboť jen takové pojmy vcházejí do citového světa člověka a tím do skutečného života, jen takové pojmy mohou také podněcovat lidské chtění a jednání.

Přehledáme dnes svět a měli bychom umět vlastně pozorovat jako nejvlastnější znak sociálního života po celém civilisovaném světě to, že se postavily na místo dřívějších menších lidských souvislostí lidské souvislosti větší. Nepotřebujeme se vracet daleko zpět ve vývoji lidstva, abychom shledali, že sociální souvislosti byly rozprostřeny jen na menším teritoriu. Shledáme, že společenství měst tvořila poměrnou jednotu a v podstatě teprve v novější době vznikají velká imperialistická společenství, na jejichž základě se vyvinulo to, co jsem vám již častěji charakterisoval: impérium anglicky hovořícího obyvatelstva. O následcích těchto dějů by se neměl vlastně žádný člověk ve Střední Evropě oddávat nějakým iluzím. Ale mít o takových věcech řádné pojmy skutečností, lze přece jen tehdy, zaujímáme-li duchovně-vědecká stanoviska. Tato

duchovně-vědecká stanoviska nás vedou zpět do starších stavů vývoje lidstva a ukazují nám, jak se také zde projevovaly jisté souvislosti mezi lidmi, které se ale nemohou, jak jsem se také již častěji zmínil, nazývat „státy“, protože se tím vyvolávají nesmírné konfuse, nýbrž mají být označovány nějakým jiným, více lhostejným slovem: řekněme vznikaly říše. Takové říše byly řízeny jednotlivými lidmi, jednotlivými lidskými společenstvími. Z nich potom vzniklo něco, co vedlo v dalším vývoji k vytváření státu, na které se dnes pohlíží jako na něco tak samozřejmého, že se na nich nechce nic měnit - alespoň v jistých krajinách se nechce na nich nic měnit - a co je ještě horšího, o nichž se vůbec nechce, protože se na ně pohlíží jako na něco samozřejmého, vůbec přemýšlet.

Všemu tomu ale leží něco v základě, co člověka spojuje, vnitřně spojuje v jeho duševním životě s něčím duchovně božským, jak to nazýval v různých dobách zemského vývoje.

Jdeme-li zpět do předhistorických dob. do dob. které jen tak ve svých dozvucích zasahují do života historického, tak shledáváme. že v těchto předhistorických dobách byl pojem vládce říše, řekněme - neboť všechna naše slova jsou ovšem nevýstižná pro tyto starší pojmy - byl zcela jinak formován, než jsme dnes zvyklí jej chápat. Pojem vládce nějaké pozemské říše většího či menšího kalibru se velmi blížil tomu, co člověk poznával jako svůj pojem boha. Tím dospíváme k věcem, které musí připadat dnešnímu člověku mimořádně paradoxní. To je ale jen proto, že dnešní člověk je tak málo nakloněn k tomu, aby se skutečně blíže zabýval tím, co tu jednou ve vývoji lidstva bylo a co se nekryje s pojmy, které se staly po tři až čtyři století obvyklými pojmy západní Evropy a jejího amerického přívěsku.

Ovšem v oněch starších dobách, které jsou předhistorické, zpola předhistorické. býval také, alespoň v mnoha impériích, uváděn vládce říše do svého úřadu jiným způsobem, než se to dělo v dobách pozdějších. Stačí se jen vrátit zpět do starého Egypta, ale starších, do zpola předhistorických dob starého Egypta, nebo do staré Chaldeje, tak shledáme všude, že se pohlíží jako na jakousi samozřejmost, že regenta připravovali na jeho úřad předchůdci dnešního kněžstva. Lidé měli zcela konkrétní představy o tomto způsobu přípravy vládce pomocí kněžstva a jeho opatření. Byla představa, že touto přípravou se skutečně z toho, kdo je povolán k vládnutí, stává něco, co se ještě jako poslední náznak udrželo v římském oslovení „Syn nebes“. Existovalo vědomí, že se musel učinit jistým způsobem z toho, kdo je povolán, nebo byl povolán za vládce nějaké oblasti, „Syn nebes“. Ale při těchto věcech neměli lidé představu, kterou dnes uplatňují pouze a jedině, když je řeč o lidské výchově nebo o nějaké přípravě člověka k něčemu. Vynaloží-li člověk také zase mnoho námahy, aby poukázal na to, že by se člověk neměl vychovávat jen tak pro ten či onen úřad ve světě, aby se nepotřebovala napěchovat do jeho bytosti, do jeho duše intelektuality. nýbrž aby se vyvíjel celý člověk, tak mají přece téměř všechny naše dnešní pojmy o

vývoji, o výchově a pod., něco nanejvýš abstraktního. Lidé mají představu, že se vlastně má něco v lidské bytosti změnit nebo proměnit ve smyslu pokroku při výchově, při přípravě pro nějaký úřad. Nemají představu, že se má při takovém vývoji z člověka stát něco zcela jiného, než byl předtím. Především nemají představu, že má do člověka vplynout něco objektivního, co v něm dříve nebylo. Nemají představu, kterou bych mohl charakterisovat asi takto: Hovořím s člověkem, který' vznikl na základě dnešního přirozeného a sociálního života. Říká mi to či ono, říkám mu to či ono. Hovoří ke mně jako nositel jména, které pochází z obyčejných státně-občanských souvislostí, z nichž dnes člověk vyrůstá. Mluvím k němu rovněž tak. Toto je přece téměř jediný způsob, jak se my jako lidé k sobě navzájem chováme a jak na každého člověka mezi námi pohlížíme.

Toto bylo pro ty doby, o nichž jsem zde hovořil, v podstatě něčím zcela cizím. Především to bylo něčím cizím pro ty lidi, kteří byli povoláni k důležitým úřadům, k vedení v rámci lidstva. Tu byla zevní přirozená souvislost, původ, otec, matka, děd a bába a podobně, něčím co dále nepřicházelo v úvahu, když byli dotyční lidé připravováni správným způsobem pro svůj úřad. Zde ale také nebylo směrodatné to, co my dnes hledáme a nacházíme v současném člověku, který byl vyzvednut k nejvyšším sférám, nýbrž tu si byli lidé vědomi: Hovoříme-li s člověkem vychovávaným v tomto ohledu správně, tak vůbec nehovoří skrze tohoto člověka obyčejné já, které je zrozeno tu či onde, které má svůj ráz z té či oné občanské souvislosti, nýbrž mluví něco, co bylo způsobené přípravou, výchovou v mysterijní kultuře, aby k nám sestoupilo z duchovních výšin a přebývalo v dotyčném člověku. Samozřejmě se vyslovuje takovými věcmi něco pro dnešního člověka nesmírně paradoxního. Ale dnes je nutno neoddávat se o takových věcech již konfesním zmateným pojmům, nýbrž pojmům odpovídajícím pravdě.

Lidé měli totiž představu, že výchova by musela být taková - ne každá výchova, nýbrž výchova těch, kteří byli povoláni k důležitým úřadům - že z těchto lidí hovoří nadále bytosti vyšších hierarchií, které si v nich vytvářejí jen nástroj. Tento nástroj se musí připravit výchovou, potom se může stát vhodným k tomu, aby skrze tento nástroj mluvily bytosti vyšších hierarchií. A co bylo takto pěstováno, přecházelo do všeobecného vědomí a v něm se zvláště uplatňovalo, když bylo všeobecným vědomím národa posuzováno, kdo je vládcem, panujícím. Udržely se právě jen takové zbytky jako označování vládce Číny „Synem nebes“ z těchto dob, v nichž ale existovalo vědomí lidstva, jak to právě může nalézt duchovně-vědecké bádání v nejstarších egyptských a chaldejských dobách. Zde byl pro všeobecné vědomí lidu vládcem bůh. A nějaký jiný božský pojem lidé v podstatě neměli. Vládce by l připravován tak, aby zevní podoba u něho nebyla ničím, aby dávala jen příležitost k tomu, aby se mezi lidmi pohyboval bůh. Pro dávné obyvatele pozdější egyptské říše bylo zcela samozřejmé uznávat svým vědomím, že jim vládnou bohové, kteří se

pohybují na Zemi v lidské podobě. V tomto smyslu bylo nejstarší sociální vědomí lidí na jedné straně naprosto realistické. Neuznával se nějaký zvláštní onen svět, zvláštní duchovní svět. Duchovní svět byl zde, kde byl také ten svět, v němž se pohybovali pozemští lidé, ale v tomto světě, v němž se pohybovali pozemští lidé, pohybovali se ve hmotné podobě nejen obyčejní lidé, nýbrž také bohové. Božský svět byl uprostřed mezi nimi, ale zcela viditelný za těch poměrů, které bylo zvykem vytvářet kulturou mysteriální. Když tento vládce něco nařídil, něco chtěl, potom to chtěl bůh. A ve vědomí nejstaršího lidstva této zpola předhistorické epochy by bylo bývalo nesmyslem diskutovat o tom, zda by se mělo stát či nikoli to, co chtěl tento vládce, neboť to byl přece „bůh“, který to chtěl.

Tak spojovalo nejstarší vědomí lidstva s tím, co se dělo na pozemské půdě, duchovní hierarchický řád. Ten tu byl uprostřed mezi lidmi. Tento řád nebyl něčím, k čemu se teprve vystupuje nějakými duchovními, vnitřními prostředky. Nikoli, ten byl zde v mystériích jakožto výchova uplatňovaná pro ta těla, která byla shledána způsobilými k preparování, aby se v nich mohly usídlit bytosti vyšších hierarchií a aby se mohly pohybovat mezi lidmi a vládnout.

Jakkoli paradoxním se to jeví současnému člověku, tento současný člověk musí konečně dospět k tomu, aby vyšel ze svých omezených pojmů, které jsou staré jen tři až čtyři století, tak jak je dnes pojímá, a aby tyto pojmy rozšířil. Neboť člověk se nemůže vyvíjet tak, že by svými myšlenkami směřoval do budoucna, když nerozšíří to, co se dnes stalo téměř ve všech oblastech života omezeností, nerozšíří to tím, že rozšíří časový horizont, který lidstvo přehlédá, že získá přehled o větších vývojových úsecích, než jaké je dnes člověk zvyklý historicky přehlédát.

To, co tu jednou bylo v nejstarších dobách, v historickém, v předhistorickém vývoji, to bude ovšem to, co je vlastní nejstaršímu imperialismu! Vědomí o tom, že vládce je bůh, přenáší se do současnosti zde či tam ještě dále, jenže to nemá již ten smysl, protože se uskutečňuje vývoj lidstva a nikoli trvalý, neměnný stav lidstva.

Není tomu ještě tak dávno, tehdy se objevil na jistém místě pastýřský list jednoho katolického biskupa. Ten neříkal nic více a nic méně, než že je prý katolický kněz ve svých kultických obřadech mocnější než Ježíš Kristus. Neboť když prý kněz u oltáře celebruje posvátný obřad, nutí prý Krista Ježíše, Boha křesťanství, vstoupit do pozemského světa, když uskutečňuje kněz transsubstanciaci, ať Bůh chce nebo ne, musí skrze transsubstanciaci jít cestou, kterou mu kněz předepisuje. Na tuto převahu pozemského „kněžského boha“ nad „nižším bohem“ sestupujícím z kosmických výšin a putujícím na Zemi v těle Ježíšově poukázal ještě v novější době jistý pastýřský list. Takové věci pocházejí totiž ze starších dob a staly se v našich dobách nesmyslnými. Jistí zástupci jistých vyznání vědí zcela dobře, proč takové věci ale opět vrhají do lidstva. Staly se právě tak nesmyslnými jako když vládcové novějších dob napsali do

pamětní knihy: Vůle králova je nejvyšším zákonem. - Také tyto věci jsme prožili. Spící lidstvo ke všem těmto věcem mlčelo, jako nyní také opět mlčí k věcem, které se dějí k neštěstí lidstva, na které si lidé zvykli, které nechťejí vidět - jako lidé vůbec dnes sotva chtějí vidět něco z důležitých dějů ve vývoji lidstva.

To je první fáze ve vývoji pozemských impérií, že vládnoucí člověk je bůh. Se značnou živoucností vchází tento názor ještě do římanství. Ať už je Nero líčen jakkoli, ať je líčen jako šílenec či krvavý pes, pro velké kruhy římského lidu neznamena strašná tyranie Neronova nic jiného, než že tyto kruhy žasly nad tím, že může bůh putovat po zemi v takové podobě. Pochybování, že je to bůh, pro četné obyvatele římského impéria vůči postavě Neronově neexistovalo.

Druhé stadium ve vývoji impérii je přechod od toho, že ve vládci přebývá božská bytost, k tomu, že vládce je z milosti Boží. V první době vývoje lidstva na civilizované zemi vládl Bůh. Nyní vládce znamená, že není proniknut bytostí Boha, ale je inspirován Bohem, dostává se mu milosti Boha. Co činí, daří se tím, že božská síla, která nyní již není v něm, nýbrž v říši, která je vedle říše pozemské, do něho proudí, inspiruje ho, proniká ho, řídí jeho jednání.

Chceme-li nalézt pojem pro to, čím je vládce v druhém stadiu pozemských impérií, tak musíme říci: vládce je symbolem. Na prvním stupni byl vládce božskou bytostí, která dlela na Zemi. Na druhém stupni je vládce tím, co tuto bytost představuje, je znakem, obrazem, jímž se tato božská bytost vyjadřuje. Vládce je obrazem Boha.

Co se takto uplatňuje v zevních sociálních poměrech, to se potom také ale vyjadřuje ve zřízeních, v institucích. Kdežto v nejstarších dobách mají impéria tu strukturu, že určitý počet lidí je řízen božskou bytostí, která zevně vyhlíží jako jim podobná, vnitřně se ale od nich velmi liší, která je jejich Bohem; na druhém stupni impérií vidíme, jak vládce nebo vedoucí lidé znamenají. Jsou znakem. Boha nebo bohu, jsou jejich symboly.

Jako na prvním stupni lidských impérií jsou diskuse o tom, zda to, co vládce, Bůh činí, je oprávněné či neoprávněné nesmyslem, začíná na druhém stupni možnost přemýšlet o tom, zda vládce učinil něco správně nebo nesprávně.

Na prvním stupni je vždy správné, co vládce činí, co vládce myslí, co vládce mluví, neboť je Bůh. Teprve na druhém stupni se vedle toho, co v sobě obsahuje jako pozemská říše Boha, co v sobě obsahuje vládce z milosti Boží, se tuší ještě něco duchovního, to existuje vedle této pozemské říše a z čeho proudí do této pozemské říše síla, která pozemskou říši řídí a orientuje. A zřízení a lidské bytosti této pozemské říše zobrazují to, co sem proudí z vyšších říší hierarchií.

Je zajímavé sledovat, jak například u takzvaného Pseudo-Dionysia, u Dionysia Areopagity, který je mnohem autentičtější, než si „autentická“ věda nechá zdát,

vystupuje správná teorie o tomto způsobu ovládnání lidských impérií božskými, takže to, co mezi lidmi vládne a je zřizováno, je symbolem toho, co existuje v božské říši. Vidíme, jak Dionysius Areopagita hovoří o tom, že existují nebeské hierarchie jaksi za tím, co zde na Zemi působí jako hierarchie lidské. Dionysios Areopagita výslovně upozorňuje na to, že to, co je zde v kněžské hierarchii uspořádáno, počínaje jáhny přes arcijáhny. až vzhůru k biskupům, to musí mít takovou formu v sociální struktuře, aby se tu vyjádřilo toto: Jaký má vztah jáhen k arcijáhnovi, takový je v řádu vztah anděla k archandělovi atd. .. Pozemská hierarchie je věrným otiskem hierarchie nebeské. Vidíme tu poukaz na druhý stupeň impéria. Zde se mohlo vyvíjet to, co potom až do dob ne vůbec tak dávných ovládalo lidské vědomí. Pomyslete přece jen, že až do r. 1806 existovalo ve Střední Evropě něco, co vyjadřovalo, že si lidé myslili, řekl bych, že nebeská a pozemská říše patří k sobě. Vyjadřovalo se to v názvu: „Svatá říše římská národa německého“. Když vůbec vzniklo toto označení „Svatá říše římská“, tedy to, co nese v sobě silu z nebes, „národa německého“, to, co vzniká z pozemskosti, když tento název vznikl, ukazuje se, jak se vytvořila celá říše, tak, že měla být myšlena jako otisk nebeského uspořádání.

Z takových idejí vzniklo také něco takového jako „Boží stát“ sv. Augustina, vznikla kniha Danteho a „O monarchii“. Kdyby dnes lidé nemysleli tak krátkozrace, jak myslí, tak by se rozhlédli u něčeho takového jako u toho popisu u Danteho „O monarchii“ a viděli by pak, že Dante, kterého přece samozřejmě musíme pokládat za velkého ducha, má ještě ve 13., 14. století pojmy, které jsou radikálně odlišné od pojmů, jaké má dnešní člověk. A kdyby lidé takové věci v historickém vývoji brali vážně, tak by přestali s těmi omezenými pojmy, které nedosahují ani k Dantemu, nýbrž jsou staré jen pár století, pojmy, jimiž si dnešní člověk nasazuje do hlavy své iluze a jde zpět až jen k řectví, chce pochopit vývoj. Kdežto například pro starší doby Egypta může se pochopit celá struktura jen tehdy, když víme: Pro dávné lidi chodili bohové po zemi; pro doby, které následovaly, neputovali sice bohové po zemi, ale muselo se na Zemi vytvořit to, co je symbolem, otiskem božského světového řádu.

A to, co potom mohlo vzniknout, například, možnost přemýšlet o něčem takovém jako o právu, přemýšlet o tom, že lze lidským rozumem vyzkoumat něco jako úsudek o právu a bezpráví, to se stalo možným teprve v druhé fázi vývoje impérií. V nejstarší fázi bylo nesmyslem přemýšlet o tom, co je po právu správné nebo nesprávné. Lidé měli vzhlížet k tomu, co vládce říkal, neboť v něm žil Bůh, to znamená, byl Bohem. Nyní ve druhé fázi šlo o to, že člověk mohl lidským úsudkem stanovit: V duchovní říši, která hraničí s naší, je něco, čeho člověk nedosahuje jakožto člověk fyzický, nýbrž jakožto člověk duševně-duchovní. Nyní již lidé nevěřili, jako věřili ve starších dobách, že by se mohlo božství spojit s celým člověkem, že by se člověk mohl stát Bohem, věřili nanejvýše - když se to, co žilo ve veřejných zřízeních, vyjádří mysticky - že se duševno člověka může spojit s Bohem.

V podstatě dnes nikdo nechápe způsob vyjadřování těch spisů, které byly napsané a zveřejněné ještě v 13., 14. století, kdo neví, jak tu žilo v lidech vědomí zcela jiným způsobem, než tomu může být dnes. V jistých lidech, kteří jsou povoláni a vychováni pro nějaký úřad, žije skutečně něco z božské inspirace. Je to přece zvláštní, že věci, které se často vracejí k něčemu velmi vážnému, jsou později, když vývoj lidstva pokročil a nabyl jiných forem, že se věci ty stávají posměšným výrazem. Když dnes například někdo řekne: Komu dal Pánbůh úřad, tomu dal i rozum - tak to říká v podstatě jen s pocitem poněkud humoristickým. Ale to, co je dnes pronikáno humoristickým pocitem, to bylo v dobách druhého vývoje impérií naprosto něčím pravdivým, něčím správným, bylo něčím, co naplňovalo vědomí lidí. A to, co platilo o člověku, platilo také o tom, co bylo v jistých hranicích konáno. Kultické obřady byly uspořádávány tak, že to, co se skrze ně dělo, vytvářelo obrazy o tom, co se dělo v duchovních říších. Kultické obřady, které se uskutečňovaly, byly duchovním děním, které zasahovalo do dění fyzicky-pozemského. Lidé si naprosto myslili, že je duchovní říše vedle pozemské, ale myslili si, že zasahovala do říše pozemské, že lze prý nalézt v pozemské říši symbol, znamení pro říši duchovní.

Teprve postupně se přestávalo s tím mít to ve vědomí jako něco, co platí. A vidíme vzcházet období, v němž mizí toto vědomí o souvislosti pozemských a duchovních věcí. Za doby Wiclifa, do doby Husa počínají se lidé přít o něčem, o čem by se přít dříve bylo nesmyslem, o významu transsubstanciace, to znamená o souvislosti těchto kultických obřadu s něčím, co se odehrává v duchovních světech, v dobách, v nichž se lidé počínají o takových věcech přít, přestávají staré obsahy vědomí, neví se již, jak se máji pojímat ty věci, které lidé po staletí nebo tisíciletí pojímat uměli. Vždycky zůstávají jisté věci, které jsou v určitém období normální, v pozdějších obdobích jako působící. Tu se stávají něčím, co sem nepatří, stávají se něčím anachronickým, luciferickým. A tak zůstaly velké, významné symboly, které poukazují na jisté období, na souvislost pozemských kultických obřadu nebo podobných věcí s božsky-duchovním děním světa. Tyto symboly se přesunuly do pozdějších dob. byly konservovány lucifericky jistými tajnými společnostmi. Zejména západní tajné společnosti konservovaly takové staré symboly. Jsou tu jako tradiční tyto symboly, ale ztratily svůj obsah. A tak vidíme na jedné straně v jistých tajných společnostech, jejichž výhonky jsou například společenství zednářská. společenství jezuitská, společenství konfesní, jistým způsobem tyto symboly uchovávané, ale to je něčím, co mělo nějaký smysl právě jen pro předešlá období. Vidíme také ale jen ve slovech uchovávané lucifericky to, co mělo význam pro předešlá období. Také ve slovech, kterých se používá ve veřejném životě, se ztrácí substanciální obsah, ztrácí se též vědomí, že tato slova jsou znameními pro něco duchovního. Neboť duchovní věci pozvolna mizí, slovo se stává prázdným symbolem, prázdným znaméním.

Ve třetím období, na třetím stupni utváření impérií přestávalo také vědomí, že by nějaký člověk vládl z milosti Boží, že by bylo pozemské dění, pozemská řeč proniknuta božstvím. Duchovní říše se plně odkazuje na onen svět. Vystupuje protiobraz o tom, co existovalo na prvním stupni utváření impérií: V prvním stupni žil Bůh na Zemi, chodil po Zemi v lidské podobě. Boha je si třeba myslet v neviditelném, nadmyslovém světě na stupni třetím. A vše to, co lidé jednou měli, aby vyjádřili své vztahy o božském duchovnu, ztrácí smysl. Dále se vyslovuje slovo „Bůh“. Když se vyslovilo před časy slovo „Bůh“, tak lidé hledali něco, co zevně mělo lidskou podobu, co chodilo mezi fyzickými lidmi. Ne že by byli nejdávnější lidé materialisty. Materialisté mohli vzniknout teprve tehdy, když lidé odsunuli duchovní svět do nadmyslna. V nejstarší periodě lidského vývoje byl duchovní svět uprostřed mezi lidmi. Pro obyvatele nejstaršího Egypta nebylo zapotřebí vůbec říkat: Říše božství je uprostřed mezi námi - neboť to jim bylo samozřejmostí. Pro období, v němž se Kristus objevil mezi lidmi, se teprve muselo lidem říkat: Říše bohů nepřichází s vnějšími projevy, je uprostřed mezi námi.

A nyní žijeme v období, v němž se stalo nesmyslným hledat v člověku něco jiného než přímý pokračující vývoj jeho dětské bytosti, který je budován na příčině a následku. Žijeme v období, v němž je bláznovství, pokládá-li se člověk za něco jiného než za to, že je přímým pokračujícím vývojem toho, co obsahuje jeho dětství. Co bylo samozřejmostí, řekněme, před 8000 lety, co tehdy žilo jako všeobecné vědomí, to kdyby se tvrdilo dnes, bylo by to symptomem pro to, že se člověk, který to tvrdí zbláznil. A jen když lidé to, co ve starších dobách bylo skutečností, přeinterpretují podle vzoru současného myšlení v tuto fable convenue, kterou nazýváme „dějiny“, jen tím si zastírají závojem tuto radikální metamorfózu, kterou můžeme nalézt, když skutečně podle pravdy pozorujeme lidský vývoj. To, co dnes často vyslovujeme, co se dnes může ukázat v zevním životě, vzniklo tím, že se to kdysi vztahovalo na něco, na co se pohlíželo jako na skutečnost. Dnes říkáme ještě slova, jako například „z milosti Boží“ - v posledních letech se lidé snažili odvyknout si to, ale špatně se jim to podařilo, nevíme nebo nepozorujeme, že to kdysi pro vědomí lidstva znamenalo plnou realitu, samozřejmost.

Tím se vám ale poukazuje na ty skutečnosti, jež dávají našemu veřejnému životu charakter frázovitosti. konvenčnosti. Neboť to, co my uplatňujeme svou řečí, svými zvyky, dokonce svým úsudkem ve veřejném životě, to vše poukazuje zpět na doby, v nichž lidé tato slova, i když vznikla teprve v pozdějším jazyku napodobením podle původní řeči, v nichž lidé tato slova tvořili a používali ve zcela jiném smyslu. Dnes jsou slova vylisována, vymačkána, kterých používáme pro veřejný život. Na četných slovech a znameních se to vidí, na četných se to dlouho nevidělo. Že to, co kdysi, proměněno magickými obřady v důležitou magickou část Boha putujícího na zemi, že to bylo znamením zavěšeným na lidském těle, že se to stalo nicotností moderních

vyznamenání a řádů, to je historická skutečnost, kterou lidstvo málo sleduje. Ne pouze to, co se vyjadřuje ve slově, může se stát frází, jako jsou frázemi naše nejdůležitější slova vztahující se na veřejný život, nýbrž také to, co je navěšeno jako předměty na člověka, může mít podobný charakter vzhledem k jeho poměru ke skutečnosti jako slovo, které je dnes prázdné a kdysi mělo posvátný substanciální obsah.

Dokud se ale nenahlédne, že náš vývoj byl zpočátku takový, že starší vědomí ztratilo svou substanci, a stalo se frázovitým a konvenčním, nemůže se uskutečnit výstavba veřejného sociálního života, dnes rozvráceného. Musíme se poohlédnout po nových zdrojích, které opět přinesou obsah do tohoto našeho veřejného života. Pro naše vědomí neputují bohové kolem nás v lidské postavě. Proto si musíme získat schopnost poznávat to, co nemá lidskou podobu, nýbrž má tu podobu, kterou můžeme spatřovat jen tehdy, když se pozvedneme k duchovnímu zření. Jelikož pro naše vědomí bohové již nesestupují na fyzické trůny, musíme si získat spirituální schopnosti, abychom vystoupili jako zřící k těm trůnům, na nichž existují bohové, kteří mohou pro nás žít jen v duchovnu. Musíme se stát schopnými pronikat své frázovité abstrakce prožitým duchovním obsahem. Musíme se stát schopnými pohlížet do tváře těm pravdám, které pro toho, kdo je správně chápe, jsou otřesné. Musíme se stát schopnými vidět věci takové, jaké jsou. To nečiníváme mnohokrát ani pro časový úsek několika desetiletí. Domníváme se, že žijeme v evropské civilizaci, jsme-li Středoevropané. Měli bychom se tázat: Co učinilo vlastně náš vnitřní duševní život tak rozpolceným v posledních padesáti letech nebo ještě o něco déle?

Nu chtěl bych poukázat jen na jedno: Když pohlížíte na západ, vidíte nejprve - o ostatním nechceme hovořit - v dekadenci se nacházející národ, národ francouzský. Ale jedna věc má v tomto francouzském národě význam. Když řekl příslušník francouzského národa: Já jsem Francouz - říkal to po staletí - tak tím vyslovoval něco, co souhlasilo se zevními skutečnostmi a bylo dovoleným pravdivým vyznáním vůči zevnímu světu. Ti mezi námi, kteří hovořili s lidmi, kteří prožili své mládí v první polovině 19. století jako Němci, ti mohou potvrdit toto: Hermann Grimm například charakterisoval, co to vlastně znamenalo pro lidi, kteří za jeho mládí právě byli také ještě jako mladí v Německu, že tehdy ten, kdo by byl chtěl doznat ve vnějším světě: „Já jsem Němec, vyznávám to“ - ne jako frázi, nýbrž jako realitu - byl zločincem ve smyslu nepřátelství vůči státu. Člověk byl Bavorem, Wirtenberčanem, Prusem, ale byl zločincem, když řekl: Já jsem Němec. - Na západě to mělo obsah, když se řeklo: Já jsem Francouz - neboť člověk směl být Francouzem ve vnějším životě. Mělo to obsah, jímž člověk přišel do vězení nebo jinak byl znemožněn, kdyby mu snad napadlo říkat, že je Němec, že patří k sounáležitému národu. Dnešní lidstvo to zapomělo, ale tyto věci jsou realitami. Jde o to, aby se těmto věcem pohlíželo v tvář. Ale nepřineseme pro tyto věci nutné nadšení, jestliže svůj vnitřní život neoplodníme tím, že pohlížíme

správně na velké jevy světových událostí, nikoli na onu fable convenue, která stojí v našich příručkách, z nichž se učí na našich školách, nýbrž že pohlížíme správně na ony světové skutečné dějiny, které lze získat duchovním pozorováním.

Pro dnešního moderního evangelíka je zcela nemyslitelné, že by to mohlo kdysi mít pro lidi smysl říkat „Bůh pobýval na Zemi a vládce byl Bohem“ a „neexistuje nějaká smyslová říše, kde jsou ještě bohové, neboť ty procedury, jimiž se někdo stává Bohem, ty jsou v té říši, kde přebývá nadmyslně, v mystériích“. Mystérium bylo ještě v první době polopředhistorických egyptských dějin skutečně něčím nadmyslovým a teprve když se mystéria přetvořila v kostely, stal se kostel symbolem nadmyslových věcí.

Lidstvo jako dnešní, které nechce pohlédnout k východiskům svého historického vývoje, to žije svůj život tak jako člověk, kterému je 45 let a zapomněl, co prožil ve svém chlapeckém nebo dívčím věku, jako člověk, který je stár 45 let a nanejvýš si vzpomíná zpětně až k 25 roku. Představte si živě, co by to mělo za následek pro vnitřní duševní život člověka, kdyby jako 45. letý nevěděl nic o tom všem, co předcházelo jeho 25. roku. To je ale duchovní pojetí současného lidstva a z tohoto duchovního pojetí vycházejí dnes ti, kteří chtějí být vůdci lidstva. Z tohoto duchovního pojetí se dnes lidé pokoušejí o to, co má být včleněno do sociální struktury jako směrodatná síla. Čeho je především zapotřebí je to, aby člověk poznával lidstvo jako jakýsi organismus, v němž existuje paměť, která se nesmí zašlapat, jež pohlíží zpět na věci, které ještě působí do současnosti, ale způsobem, jak tyto věci působí, právě vyzývá k tomu, aby se do nich vlilo něco nového.

Když se jen někdy takových věcí dotkneme, jako bychom udeřili na zapomenuté struny, pak shledáme, že je pro současnost zapotřebí něčeho, vůči čemu je všechno to jalové papouškování prázdných frází, které dnes z mnoha stran vyšlehují úplnou nicotností. A chtěli bychom, aby jednou dostatečně velký počet lidí nahlédl vážnost současné doby, aby našel sílu, z této vážnosti skutečně dospět k něčemu novému. Je to velmi skličující, že lidé současnosti mají velké úkoly a nejraději by chtěli tyto velké úkoly zaspat. Byl tu v podstatě po desetiletí úkol, který právě měl být vytyčen anthroposofickým hnutím: zburcovat ospalé lidstvo, že se dnes musí lidstvu dát něco, co skutečně přetvoří duševní uzpůsobení vůči takovému uzpůsobení, které dnes existuje, jako se ráno přetváří při procitnutí snící duševní rozpoložení v plně bdělé rozpoložení denního života.

To je to, čím bych chtěl dnes uzavřít obě duchově-vědecká historická pozorování, která jsem před vámi rozvinul během této své přítomnosti. Kéž by však mohlo z toho, co je anthroposofické hnutí, vzejít to, co by muselo skutečně naše sociální podněty rozohnit, proteplit, proniknout silou! Že lidstvo potřebuje v současnosti sociální impulsy, to tak silně vystupuje při pozorování jevů, že by to skutečně nemělo zase

zůstat nepoznáno. Že se těmto sociálním impulsům může vyhovět jen tehdy, když se vylíje do vývoje lidstva nový duch, to by měli právě nahlédnout ti, kteří se z nějaké strany přiznávají k anthroposofickému hnutí. K tomu je ale na pudě anthroposofického hnutí zapotřebí právě pravdivosti a bdělosti, opravdové bdělosti. Novější kulturní lidstvo si zvyklo ve veřejném životě na spaní. A dnes je toto spaní tak silné, že bychom často mohli být, když bychom právě nestáli v duchovním životě a neviděli bychom za tímto fyzickým světem chod duchovních záležitostí, ze zevního chodu, kterému se lidé oddávají, sledující své záležitosti, že bychom mohli být velice uvedeni do pochybnosti. Tento zevní chod, kterému se lidé oddávají, sledující své záležitosti, své události, ten to přímo vyjadřuje, že se lidé lekají toho, aby se nějak ještě zabývali pravdou, která se ukazuje v jevech. Jsou tak šťastní, když nepotřebují pohlížet na děje, které se uskutečňují! Dnes se vidí, jak si lidé nechají říkat: Zde a tam se děje to a to! - Lidé tu stojí tu na svých nohou, aniž dají nějak najevo něčemu z toho, co slyšeli o věcech, které mají hluboký význam pro další chod událostí. Lidé dnes slyší o nejvýznamnějších věcech, které musí vést do zničení, do zániku, a nejsou tím pobouřeni. Nyní opět jdou světem věci, jdou úmysly německými krajinami, nad nimiž by měli být lidé zděšeni - a oni nejsou! Kdo ale nemůže být nad těmito věcmi zděšen, ten také nemá sílu, aby vyvinul smysl pro pravdu.

To je to, na co se musí dnes poukazovat, že zdravé rozhořčení nad něčím nezdravým musí být zdrojem pro nadšení, pro nové nutné pravdy. Je dnes dokonce méně nutné, aby se lidem předávaly pravdy, ale nutnější je vnášet do těchto letargických nervových soustav ohnivé nadšení. Neboť ohnivé nadšení je dnes pro lidi nutné, nikoli mystická ospalost. Nikoli touha po mystickém klidu, nýbrž služba duchovnu, to je to, o čem dnes jde. Spojení s duchovnem musí být dnes hledáno v aktivitě, ne v mystické lenosti a pohodlnosti.

To jsou věci, na něž se musí jednou poukázat. Neboť dnes se musí hledat, jak vneseme do svého vědomí možnost opět spojit božskost se zevní skutečností. A to můžeme jen tehdy, když bez předsudku pohlížíme na to, jak v impériích prvního druhu nacházeli lidé bohy putující na Zemi. Musíme nacházet možnost, jak mohou lidské duše spirituálně putovat v duchovních světech, aby opět našli bohy!